

Н. Є. Рудакова

ORCID <https://orcid.org/0009-0002-7110-4192>

*Львівський національний університет імені І. Франка
Львівська медична академія імені А. Крупинського*

РОЗВИТОК РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО МЕДСЕСТРИНСТВА В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ, НАПРЯМИ ТА ВИКЛИКИ

N. Ye. Rudakova

*Ivan Franko Lviv National University
A. Krupynskyi Lviv Medical Academy*

DEVELOPMENT OF REHABILITATION NURSING IN UKRAINE: PROSPECTS, DIRECTIONS AND CHALLENGES

Анотація. У статті аналізується ефективність підготовки медичних сестер із реабілітації в Україні в контексті розвитку сучасної системи реабілітаційної допомоги.

Акцентується увага на ролі медичних сестер у наданні кваліфікованої допомоги та підтримці пацієнтів, особливо в умовах військового конфлікту в Україні у 2022 р. Зміни в концепції медсестринства, які передбачають більш активну участь пацієнтів у власному здоров'ї, вимагають перегляду освітніх програм та підготовки реабілітаційних медичних сестер. Основною метою дослідження є виявлення поточного стану підготовки фахівців, оцінка відповідності освітніх програм сучасній практиці та визначення можливих шляхів покращення процесу навчання.

Стаття розглядає важливість впровадження нових освітніх програм для підготовки компетентних медичних сестер із реабілітації, зокрема в контексті змін до Національного класифікатора професій та впровадження спеціалізації «Медична сестра/брат з реабілітації». Для успішного розвитку реабілітаційного медсестринства в Україні важливо проаналізувати наукові доробки вітчизняних фахівців та програми підготовки. Дослідження показало фрагментарне вивчення питання розвитку реабілітаційного медсестринства в Україні.

У статті зазначається, що реабілітаційне медсестринство є спеціалізованою галуззю, створеною для допомоги людям у відновленні функціональних можливостей та адаптації до нового життя. Щоб досягти успіху, необхідно впроваджувати світові практики та освітні програми з реабілітаційного медсестринства, які вже успішно функціонують у країнах Європи та Америки. Подальші дослідження можуть включати вивчення ролі медичних сестер/братів у реабілітаційній команді, розробку програм підвищення кваліфікації та оцінку впливу реабілітаційного медсестринства на покращення функціонування клієнтів.

Ключові слова: реабілітаційне медсестринство; реабілітація; професійні компетенції; пацієнти; Україна.

Abstract. The scientific article analyses the effectiveness of rehabilitation nurses' training in Ukraine in the context of the development of the modern rehabilitation care system. The authors of the article emphasize the role of nurses in providing qualified care and support to patients, especially in the context of the military conflict in Ukraine in 2022. Changes in the concept of nursing, which involve more active involvement of patients in their own health, require revision of educational programmes and training of rehabilitation nurses. The main purpose of the study is to determine the current state of training, assess the relevance of educational programmes to modern practice and identify possible ways to improve the educational process.

The article discusses the importance of introducing new educational programmes to train competent rehabilitation nurses, in particular in the context of changes to the National Classifier of Occupations and the introduction of the specialisation "Rehabilitation Nurse". For the successful development of rehabilitation nursing in Ukraine, it is important to analyse the scientific achievements of domestic specialists and curricula. The study revealed a fragmentary study of the development of rehabilitation nursing in Ukraine.

The article notes that rehabilitation nursing is a specialised field created to help people recover and adapt their functional capabilities to a new life. To achieve success, it is necessary to implement global practices and educational programmes in rehabilitation nursing, which are already successfully operating in Europe and America. Further research could include studying the role of nurses in the rehabilitation team, developing continuing education programmes for rehabilitation nurses, and evaluating the impact of rehabilitation nursing on improving client functioning.

Key words: rehabilitation nursing; rehabilitation; professional competences; patients; Ukraine.

Вступ. Україна, зазнавши військової агресії з боку Росії, активно розвиває систему реабілітації

для відновлення та підтримки здоров'я постраждалих. Втручання РФ в 2022 р. додало актуальності цій темі, прискоривши процес побудови сучасної

системи реабілітації. Введення нормативно-правових актів та стандартизація професій реабілітаційних фахівців підкреслюють необхідність формування багатопрофесійних команд для досягнення оптимальних результатів. Особлива увага приділяється ролі медичних сестер із реабілітації, які виконують ключову функцію у наданні кваліфікованої допомоги та підтримці пацієнтів. Зміна концепції медсестринства на активну участь пацієнтів у власному здоров'ї вимагає перегляду освітніх програм та підготовки реабілітаційних медичних сестер. Актуальність питання підготовки фахівців у цій галузі залишається на високому рівні.

Мета статті – аналіз та оцінка ефективності підготовки медичних сестер із реабілітації в Україні в контексті розвитку сучасної системи реабілітаційної допомоги. Дослідження спрямоване на виявлення поточного стану підготовки фахівців, оцінку відповідності освітніх програм потребам сучасної практики та визначення можливих шляхів покращення процесу навчання.

Теоретична частина. Президент України Володимир Зеленський зазначив у своєму Посланні до Верховної Ради про важливість створення сучасної системи реабілітації для тих, хто постраждав від війни або має обмеження у функціонуванні. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» був введений у дію у 2021 р. і передбачає розширення доступу до реабілітаційних послуг не тільки для осіб з інвалідністю, але й для тих, хто має проблеми зі здоров'ям або старінням [4].

Закон також сприяє співпраці Міністерства охорони здоров'я України з Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) для розвитку реабілітаційної допомоги та впровадження міжнародних стандартів. Також були затверджені галузеві стандарти реабілітації, включаючи мультидисциплінарну реабілітаційну допомогу для пацієнтів з COVID-19 [2].

Урядом було прийнято постанови, які регламентують організацію надання реабілітаційної допомоги в закладах охорони здоров'я і встановлюють типові положення про реабілітаційні відділення та мультидисциплінарні реабілітаційні команди.

Україна також впровадила Міжнародну класифікацію функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я, що допомагає класифікувати функціональні обмеження і потреби у реабілітації.

Закон України 2494-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення доступності медичної та реабілітаційної

допомоги у період дії воєнного стану» набрав чинності 19.08.2022 р. і передбачає обов'язковість організації стаціонарної реабілітаційної допомоги в кластерних та надкластерних закладах охорони здоров'я. Закон також передбачає створення спроможної госпітальної мережі госпітальних округів та госпітальних кластерів з урахуванням потреб людей у стаціонарній реабілітаційній допомозі [5].

Наказ МОЗ України від 16.11.2022 р. № 2083, розроблений за підтримки ВООЗ від 02.12.2022 р. за № 1516/38852, затверджує Порядок організації надання реабілітаційної допомоги на реабілітаційних маршрутах. Цей документ регламентує створення реабілітаційних маршрутів для різних станів здоров'я, що найчастіше виникають під час війни, таких, як травми спинного мозку, травми головного мозку, ампутації кінцівок та складні скелетні травми. Також у наказі визначені критерії скерування пацієнтів між гострим, післягострим та довготривалим реабілітаційним періодами, а також шкали функціонального оцінювання.

Постанова КМУ від 16.12.2022 р. № 1392 «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» дозволяє синхронізувати термінологію переліку галузей знань і спеціальностей із Міжнародною стандартною класифікацією освіти [4].

Закон України «Про реабілітацію в сфері охорони здоров'я» є основним документом, що регламентує участь медичних сестер/медичних братів із реабілітації у реабілітаційних командах. Стаття 10 цього закону перераховує фахівців із реабілітації, включаючи медичних сестер/медичних братів із реабілітації. Закон також визначає, що фахівці з реабілітації можуть бути залучені до реабілітаційних команд і надавати реабілітаційну допомогу самостійно відповідно до індивідуального реабілітаційного плану та в межах, встановлених законодавством. Закон також регламентує обов'язки кожного члена команди і вимагає атестації відповідно до процедури, затвердженої центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я [4].

Закон також визначає склад мультидисциплінарної реабілітаційної команди в різних закладах охорони здоров'я, де залучені фахівці, які відповідають кваліфікаційним вимогам, встановленим законодавством. Закон також регламентує діяльність кожного члена команди в рамках реабілітаційного плану, де кожен фахівець із реабілітації самостійно розробляє програму терапії, реалізує її й оцінює її

ефективність на основі своїх професійних компетентностей.

Загалом, усі ці зміни у національній стратегії розвитку системи реабілітаційної допомоги відображаються в програмах підготовки фахівців на всіх рівнях від фахової передвищої медичної освіти до закладів вищої освіти. Підготовка медичних сестер/медичних братів у напрямку реабілітації з урахуванням вимог законодавства на 2023 р. є новим напрямом для фахових передвищих медичних освітніх закладів та закладів вищої освіти.

Аналіз типового положення про мультидисциплінарну реабілітаційну команду вказує на необхідність наявності медичної сестри з реабілітації у кожній команді, незалежно від профілю пацієнта. У положенні перераховані обов'язки медичної сестри з реабілітації, включаючи надання медсестринського догляду, забезпечення безпеки пересування, документації та співпрацю з мультидисциплінарною командою [2, 4].

Реабілітація та догляд суворо вкорінені і спрямовані на покращення, досягнення та підтримку оптимального функціонування осіб з обмеженими можливостями та осіб із вадами здоров'я, які знають інвалідності.

В Сполучених Штатах реабілітація має тісний зв'язок із наслідками військових дій, і принципи реабілітації використовувалися вже в ХІХ столітті. Розвиток реабілітаційного медсестринства пов'язаний із появою спеціалізованих програм і залученням медсестер до проведення оцінок пацієнтів та розробки індивідуальних планів догляду. Принципи реабілітації були застосовані ще Флоренс Найтінгейл, яка задокументувала у своїй фундаментальній книзі 1859 р. «*Нотатки про медсестринство: що це таке, а що ні*» принцип максимальної підтримки самостійності пацієнта, що було важливим сестринським втручанням [14]. У 1940-х рр. відбулося значне зростання фізичної медицини. У реабілітаційних центрах при військових шпиталях було запроваджено психосоціальне лікування та професійне навчання, і до 1945 р. у Сполучених Штатах існувало вісім відділень лікування травм спинного мозку. Спеціальність «Реабілітаційна медицина» міцно утвердилася, і до 1946 р. почали готувати фізіотерапевтів із реабілітаційної медицини [8].

Реабілітаційне обслуговування з'явилося офіційно, коли страхові компанії найняли медсестер для проведення всебічної оцінки постраждалих клієнтів для цілей страхування. Появу реабілітаційного

сестринського догляду також можна зарахувати до таких провідців, як Еліс Моріссі, автор першого підручника в цій галузі під влучною назвою «*Реабілітаційне сестринство*»; Гарріет Лейн, перша медсестра, яку найняла Liberty Mutual Insurance Company для координації програм реабілітації; та Мері А. Мікуліч, одна з перших клінічних спеціалістів, найнятих Адміністрацією ветеранів [12].

Сестринська справа у реабілітації включає використання клінічного судження для покращення здоров'я і якості життя. Зміни в розумінні сестринської справи привели до активного залучення пацієнтів у власний процес оздоровлення [17]. Сучасні концепції наголошують на самообслуговуванні та активній участі пацієнтів. Реабілітаційна допомога надається не тільки в клінічних установах, але й у спільноті та домашньому середовищі. Головний принцип – надавати допомогу разом із пацієнтом, допомагаючи йому повернути незалежність [18].

Реабілітаційне медсестринство – це спеціалізована сфера медсестринства, яка допомагає пацієнтам у відновленні після хвороб, травм або операцій. Медичні сестри/брати з реабілітації розробляють індивідуальні плани догляду, сприяючи одужанню, зменшують біль і дискомфорт та покращують якість життя. Вони оцінюють потреби пацієнтів і розробляють відповідні плани догляду. Ефективне спілкування з пацієнтами, сім'ями та іншими медичними працівниками є важливою навичкою. Вони навчають пацієнтів контролювати симптоми та координують догляд з іншими медичними працівниками. Реабілітаційні медсестри також працюють із пацієнтами, у яких є складні захворювання та потребують спеціалізованого догляду [10].

Вочевидь існує розрив між неминучою актуальністю та оцінкою ролі медсестринства в реабілітації. З нагоди Міжнародного року медичних сестер і акушерок у 2020 р. Глобальний реабілітаційний альянс (GRA) і Міжнародна рада медичних сестер (ICN) відзначили, що сестринська справа також є ключовим елементом реабілітації, висловлюючи особливу роль медсестринства в різних типах реабілітації, пов'язаної зі здоров'ям [13].

З цього випливає, що медична сестра з реабілітації повинна володіти не тільки професійними навичками та вміннями, а і бути незалежним фахівцем, як при складанні реабілітаційного плану сестринського догляду, так і в реалізації заходів щодо оцінювання та попередження ускладнень. Також вона має бути лідером у питаннях сестринського догляду при обговореннях ситуацій, які від-

повідують її компетентностям у зборах команди з реабілітації. Окрім цього, медична сестра має знати документацію і кодування в реабілітації згідно з національним класифікатором інтервенцій [16].

Підготовка компетентних медичних сестер і братів для реабілітаційної допомоги потребує впровадження нових освітніх програм. Зміна № 11 до Національного класифікатора професій у 2023 р. вводить нову назву професії «Сестра медична (брат медичний) з реабілітації». Впровадження спеціалізації «Медсестринство в реабілітації» на післядипломному рівні допоможе забезпечити достатню кількість компетентних фахівців для медичних закладів, особливо у воєнних конфліктах та після війни. Першим кроком у впровадженні нових програм є аналіз наукових доробок вітчизняних фахівців та програм підготовки в Україні [4].

Аналіз наукових джерел вітчизняних науковців показав фрагментарне вивчення питання розвитку реабілітаційного медсестринства. З відкритих науково-метричних баз Google Scholar та Web of Science ми дослідили працю А. Співак, яка займалася вивченням питань удосконалення фахових компетентностей хірургічних медичних сестер у галузі реабілітації. У своїй роботі А. П. Співак показала адаптивну (реалістичну) організаційну модель мультидисциплінарної реабілітаційної команди в хірургічному стаціонарі, яка передбачає суттєве змінення ролі і функції саме такого члена команди, як медична сестра стаціонару. На неї додатково покладаються окремі функції асистента фізичного терапевта (за потреби й асистента ерготерапевта) та роль кейс-менеджера ведення випадку пацієнта із забезпеченням функції комунікації з зовнішніми консультантами [6].

О. В. Горай, Т. С. Куриленко (2020) у своєму дослідженні показали роль медичної сестри в реабілітації учасників бойових дій, яка набула більшої актуальності вже з початком військового конфлікту в Україні у 2022 р. [1].

Реабілітаційне медсестринство – це галузь досліджень, яку останніми роками вивчали багато дослідників з Європи та США.

З європейських дослідників питанням розвитку компетентностей медичної сестри/медичного брата в галузі реабілітації займалися такі науковці, як Stella H. M. Lin et al., які аналізували освітню підготовку, ролі та компетенції для розвитку кар'єри медичних сестер із кардіореабілітації [11].

S. Suter-Riederer, R. Mahrer Imhof довели у своєму дослідженні, що реабілітаційний медсестрин-

ський догляд враховує унікальність пацієнтів та їхніх родин, пропонує підтримку, яка обіцяє найбільший потенціал для пацієнтів та їхніх родин, і використовує знання, що ґрунтуються на фактичних даних, майбутні плани дій щодо конкретних принципів загального розуміння реабілітаційного медсестринського догляду у Швейцарії [7].

C. Dury et al. у своєму дослідженні підкреслювали необхідність вдосконалення стандартів освіти, сертифікації та регулювання для спеціалізованих медичних сестер, до яких можна віднести і медичних сестер із реабілітації [15].

Nina Granel, Maria Dolors Bernabeu-Tamayo у своєму дослідженні розробили комплексний підхід до розуміння медсестринської практики та особливостей контексту в Іспанії та Сполученому Королівстві в реабілітаційному відділенні [9].

S. Vaughn, K. L. Mauk розробили модель компетенції професійної реабілітаційної сестринської справи та її застосування в клінічній та освітній практиці. Модель компетенції для професійної реабілітаційної медсестринської діяльності розмежує чотири сфери практики реабілітаційного медсестринства та важливі ролі компетенції [16].

У своїх багатьох дослідженнях C. Gutenbrunner, A. Stievano довели, що медсестри відіграють важливу роль у проведенні реабілітації та беруть участь у всіх аспектах багатовимірного процесу реабілітації. Тому посилення сестринської допомоги в реабілітації є життєво важливим фактором для забезпечення високоякісної реабілітації та досягнення оптимальних результатів [13].

Це деякі з провідних дослідників у галузі реабілітаційного сестринського догляду, але є багато інших дослідників і досліджень, які зробили внесок у наше розуміння реабілітаційного сестринського догляду.

Реабілітаційне медсестринство є важливою галуззю в багатьох країнах, таких, як США, Канада, Великобританія, Австралія та Нова Зеландія. У Європі існують стандарти підготовки медсестер-бакалаврів зі спеціалізацією в реабілітації. Quality Standards for Rehabilitation Organizations розроблені Європейською асоціацією реабілітації та Європейським форумом реабілітаційних служб. В Україні реабілітаційне медсестринство не отримало достатньої уваги, але після військового конфлікту в країні з'явилася потреба у спеціалізованих медсестрах для реабілітаційних відділень. Потрібний єдиний стандарт підготовки медсестер для роботи в реабілітаційних командах. Подолання цієї кризи

вимагає вивчення досвіду провідних країн і співпраці з міжнародними асоціаціями реабілітаційних медсестер. У подальшому потрібно створити робочу групу для розробки програм підготовки в реабілітаційному медсестринстві. У цій групі повинні брати участь фізичні терапевти, практикуючі медичні сестри та освітяни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Реабілітаційне медсестринство є спеціалізованою галуззю, що створена з метою допомагати людям відновити функціональні можливості та адаптуватися до нового життя. Україна повинна використовувати світові практики та освітні програми з реабілітаційного медсестринства, що вже успішно імплементовані в країнах Європи та Америки. Для цього необхідно включити медсестер повністю в реабілітаційну команду, забезпечити їхню освіту

та доступ до академічної підготовки, фінансувати дослідження з реабілітаційного медсестринства та впровадити післядипломну підготовку для медсестер реабілітації. Крім того, медсестри можуть брати участь у розробці та впровадженні стратегій підвищення якості та ефективності реабілітаційних послуг. Навчання та підвищення кваліфікації медсестер реабілітації сприятимуть підвищенню якості надання реабілітаційних послуг.

Подальші напрями досліджень можуть включати вивчення ефективності ролі медичних сестер/братів у реабілітаційній команді, розробку та впровадження програм підвищення кваліфікації, а також оцінку впливу реабілітаційного медсестринства на покращення функціонування клієнтів. Вивчення досвіду провідних країн у цій галузі та співпраця з міжнародними асоціаціями Європи, Америки та Австралії.

Список літератури

1. Горай О. В. Роль медичної сестри в реабілітації учасників бойових дій / О. В. Горай, Т. С. Куриленко // Актуальні питання підготовки та наукової діяльності магістрів галузі знань «Охорона здоров'я»: матеріали Міжвуз. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Житомир – м. Ужгород, 24 листоп. 2020 р.). – 2020. – С. 37–39.
2. Мультидисциплінарні робочі групи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dec.gov.ua/mtd/multydyscyplinarni-robocni-grupy/>.
3. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2020 р. № 1053-20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>.
4. Про реабілітацію : Закон України від 7 груд. 2022 р. № 1392-2022-п [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2022-p#Text>.
5. Професійні компетентності фахівців фізичної терапії та ерготерапії: інноваційні підходи : матеріали II наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Ужгород, 21–22 жовтня 2021 р.). – Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2021. – 108 с.
6. Співак А. П. Мультидисциплінарна реабілітаційна команда в ургентній хірургії черевної порожнини: роль медичної сестри стаціонару / А. П. Співак, А. Д. Стрельцова, І. С. Миронюк // Україна. Здоров'я нації. – 2020. – № 4 (62). – С. 75–82.
7. Consenting on Principles of Rehabilitation Nursing Care: A Delphi Study / S. Suter-Riederer, R. Mahrer Imhof, C. Gabriel [et al.] // Rehabilitation nursing: the official journal of the Association of Rehabilitation Nurses. – 2018. – Vol. 43 (6). – P. E35–E41. DOI 10.1097/rnj.000000000000111.
8. Derstine J. B. Comprehensive rehabilitation nursing / J. B. Derstine, S. D. Hargrove. – Philadelphia, PA : W. B. Saunders, 2001.
9. Granel N. Mapping nursing practices in rehabilitation units in Spain and the United Kingdom: A multiple case study / N. Granel, M. D. Bernabeu-Tamayo // Nursing & health sciences. – 2020. – Vol. 22 (3). – P. 521–528. DOI 10.1111/nhs.12686.
10. Hopkins Medicine. Rehabilitation nurse. – Access mode : <https://www.hopkinsmedicine.org/health/treatment-tests-and-therapies/rehabilitation-nurse>.
11. Lin Stella H. M. Educational Preparation, Roles, and Competencies to Guide Career Development for Cardiac Rehabilitation Nurses / Stella H. M. Lin, Lis Neubeck, Robyn Gallagher // The Journal of Cardiovascular Nursing. – 2017. – Vol. 32 (3). – P. 244–259. DOI 10.1097/JCN.0000000000000346.
12. McCourt A. The specialty practice of rehabilitation nursing / A. McCourt. – 3rd ed. – Skokie, IL : Rehabilitation Nursing Foundation, 1993.
13. Nursing – a core element of rehabilitation / C. Gutenbrunner, A. Stievano, B. Nugraha [et al.] // International nursing review. – 2022. – Vol. 69 (1). – P. 13–19. DOI 10.1111/inr.12661.
14. Skretkowicz V. Florence Nightingale's notes on nursing / V. Skretkowicz. – Rev. ed., with additions. – London, UK : Scutari Press, 1992.
15. Specialist nurse in Europe: Education, regulation and role / C. Dury, C. Hall, J. L. Danan [et al.] // Int. Nurs. Rev. – 2014. – Vol. 61. – P. 454–462.
16. The Competency Model for Professional Rehabilitation Nursing / S. Vaughn, K. L. Mauk, C. S. Jacelon [et al.] // Rehabilitation nursing: the official journal of the Association of Rehabilitation Nurses. – 2016. – Vol. 41 (1). – P. 33–44. DOI 10.1002/rnj.225.
17. Towards a conceptual description of rehabilitation as

a health strategy / T. Meyer, C. Gutenbrunner, J. Bickenbach [et al.] // J. Rehabil. Med. – 2011. – Vol. 43. – P. 765–769.

18. World report on disability / World Health Organization (WHO), The World Bank. – Geneva : WHO, 2011.

References

- Goray, O.V., & Kurylenko, T.S. (2020). *Rol medychnoi sestry v rehabilitatsii uchastnykov boiovykh dii [The role of a nurse in the rehabilitation of combatants]*. Aktualni pytannia pidhotovky ta naukovoi diialnosti mahistriv haluzi znan «Okhorona zdorov'ia» – Current issues of training and scientific activities of masters in the field of “Health Care”: Interuniversity scientific-practical conference with international participation. Zhytomyr; Uzhhorod [in Ukrainian].
- Multydystsyplinarni robochi hrupy [Multidisciplinary working groups]. Retrieved from: <https://www.dec.gov.ua/mtd/multydyscyplinarni-robochi-grupy/> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy Pro vyshchu osvitu vid 1 lypnia 2020 r. № 1053-20 [Law of Ukraine On higher education dated 01.07.2020 No.1053-20]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy Pro rehabilitatsiiu vid 7 hrudnia 2022 r. № 1392-2022-p [Law of Ukraine On rehabilitation dated 07.12.2022 No. 1392-2022-r]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2022-p#Text> [in Ukrainian].
- Profesiini kompetentnosti fakhivtsiv fizychnoi terapii ta erhoterapii: innovatsiini pidkhody [Professional competencies of physical therapy and occupational therapy specialists: innovative approaches]: *Proceedings of the 2nd scientific-practical conference with international participation*. Uzhhorod [in Ukrainian].
- Spivak, A.P., Streltsova, A.D., & Myroniuk, I.S. (2020). Multydystsyplinarna rehabilitatsiina komanda v urhentnii khirurgii cherevnoi porozhnyny: rol medychnoi sestry statsionaru [Multidisciplinary rehabilitation team in emergency abdominal surgery: the role of the inpatient nurse]. *Ukraina. Zdorovia natsii – Ukraine. The health of the nation*, 4(62), 75-82 [in Ukrainian].
- Suter-Riederer, S., Mahrer Imhof, R., Gabriel, C., Kesselring, J., Schnepp, W., & Imhof, L. (2018). Consenting on Principles of Rehabilitation Nursing Care: A Delphi Study. *Rehabilitation nursing: the official journal of the Association of Rehabilitation Nurses*, 43(6), E35-E41. DOI 10.1097/rmj.000000000000111.
- Derstine, J.B., & Hargrove, S.D. (2001). *Comprehensive rehabilitation nursing*. Philadelphia, PA: W. B. Saunders.
- Grael, N., & Bernabeu-Tamayo, M.D. (2020). Mapping nursing practices in rehabilitation units in Spain and the United Kingdom: A multiple case study. *Nursing & health sciences*, 22(3), 521-528. DOI 10.1111/nhs.12686.
- Hopkins Medicine. Rehabilitation nurse. Retrieved from: <https://www.hopkinsmedicine.org/health/treatment-tests-and-therapies/rehabilitation-nurse>.
- Lin, Stella H.M., Neubeck, Lis, & Gallagher, Robyn. (2017). Educational Preparation, Roles, and Competencies to Guide Career Development for Cardiac Rehabilitation Nurses. *The Journal of Cardiovascular Nursing*, 32(3), 244-259. DOI 10.1097/JCN.0000000000000346.
- McCourt, A. (1993). *The specialty practice of rehabilitation nursing*. (3rd ed.). Skokie, IL: Rehabilitation Nursing Foundation.
- Gutenbrunner, C., Stievano, A., Nugraha, B., Stewart, D., & Catton, H. (2022). Nursing – a core element of rehabilitation. *International nursing review*, 69(1), 13-19. DOI 10.1111/inr.12661.
- Skretkowicz, V. (1992). *Florence Nightingale's notes on nursing*. (Rev. ed., with additions). London, UK: Scutari Press.
- Dury, C., Hall, C., Danan, J.L., Mondoux, J., Aguiar Barbieri-Figueiredo, M.C., Costa, M.A., & Debout, C. (2014). Specialist nurse in Europe: Education, regulation and role. *Int. Nurs. Rev.*, 61, 454-462.
- Vaughn, S., Mauk, K.L., Jacelon, C.S., Larsen, P.D., Rye, J., Wintersgill, W., ... Dufresne, D. (2016). The Competency Model for Professional Rehabilitation Nursing. *Rehabilitation nursing: the official journal of the Association of Rehabilitation Nurses*, 41(1), 33-44. DOI 10.1002/rmj.225.
- Meyer, T., Gutenbrunner, C., Bickenbach, J., Cieza, A., Melvin, J., & Stucki, G. (2011). Towards a conceptual description of rehabilitation as a health strategy. *J. Rehabil. Med.*, 43, 765-769.
- World Health Organization (WHO), & The World Bank (2011). *World report on disability*. Geneva: WHO.

Отримано 08.06.2023.
Рекомендовано 12.06.2023.

Електронна адреса для листування: natali.rudakova79@gmail.com